SG

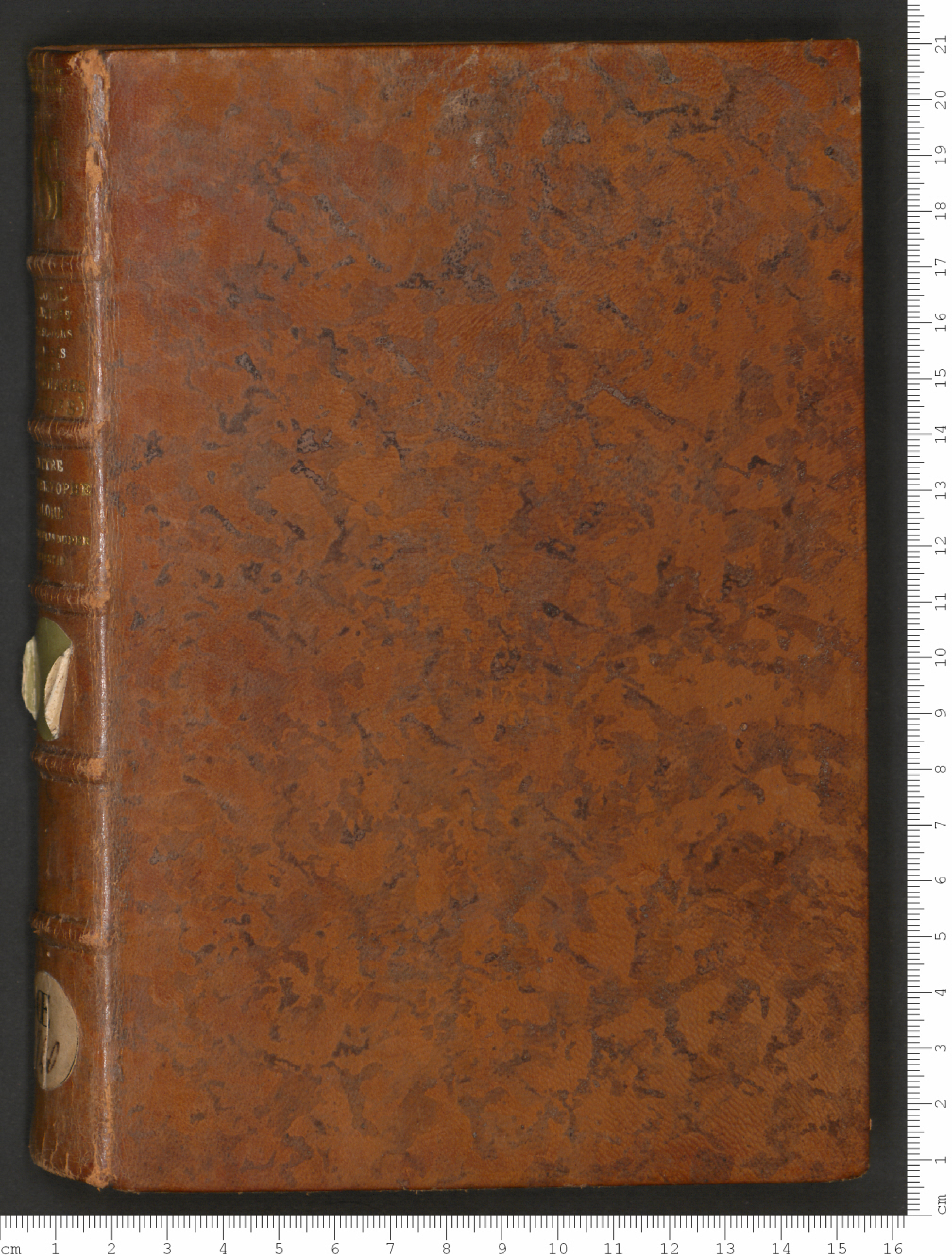
RECUEIL
DE LETTRES
ET DISCOURS
ADRESSÉS
A DIVERS
PERSONNAGES
(XV-XVI.E S.)

LETTRE
DE CHRISTOPHE
COLOMB
DE INSULIS NUPER
INVENTIS

La pièce 9 de ce recueil est la seconde édition de la traduction latine de la Lettre de Colomb relatant la découverte du Nouveau Monde.

Elle a été imprimée par Stephanus Planck, à Rome en 1493, lequel a également imprimé la 1re édit. — mais en omettant au titre le nom de la reine Isabelle.

Dans celle-ci, Planck corrige cette omission, ainsi que le nom du trésorier des Rois Catholiques.

C'est le no 4 de ma Bibliotheca Americana Vetustissima

Henry Harrisse

3 juin 1892

les fiches portent pièces 1 à 6

puis pièces 1 à 30.

P. 1 – – Daté de 1522 }
2. – id –
3. circa 1522
4 — —
5} — —
6} Daté de 1522 }

Ces six premières pièces forment les ffts. 1 à 27 du vol. et sont toutes du XVIe s.

Pièces incunables : n° 1 (6) Daunou 463 – Pellechet 4090
2 (7) – 416 – 3230
3 (8) – omis – omis
(cf. 2 autres ex. D. 480 – 5060 et un 4e ex. ŒXV. 351 p. 12).
4 (9) Daunou 718 – 3862
5 (10) – 465
6 (11) – 675
7 (12) – omis Pellechet omis
(cf. ŒXV. 351 p. 27 667 – 1686)
8 (13) Daunou 710
9 (14) – omis – omis
(cf. ŒXV. 351 p. 22 671 – 5019)
9bis (15) – omis –
(cf. ŒXV. 351 p. 23 669
9ter (16) – omis
(cf ŒXV. 351 p. 28 673
10 (17) – 653
11 (18) – 665
12-13 (19) – 674 Pellechet 2048
14 (20) – omis
(cf ŒXV. 351 p. 29 712
15 (21) – 461 Pellechet 4816
16 (22) – 588 – 4433
17 (23) – 590 – 2836
18 (24) – omis mais sous le n° 832 Daunou cite l'ex. [351] qui n'existe pas ds. cet autre recueil : c'est sans doute une erreur
19 (25) – 534
20 (26) – 792
21 (27) – 419 coté à tort [351] ?

T.S.V.P.

22 (28). Daunou 717.
23 (29) – 287.
24 (30) – 313
25 (31) – 314
26 (32) – 466
27 (33) – 451

---

28 (34) Pièce datée de 1523
29 (35) – 1524
30 (36) – 1521.

n.° 4 (9) Lettre de Christophe Colomb.

¶ Io·Lucidi Catanei·v·iu·doctoris archidiaconi ac Cõsiliarii Marchionalis Mãtuani & oratoris ad Alexãdrũ·vi·Pont·Max·Oratio

Odierno die humeris meis honus illud impositũ uideo Alexander summe ac meritissime pontifex: cui nõ modo meũ: uerũ etiam uberrima priscorum ingenia uix respõdere possent: presertim cum apud sanctitatẽ tuã in tam florenti splẽdidissimoq3 consessu sim uerba facturus. Decet enim ut qui arduis de rebus in cõsummatorũ hoĩm presentia dicturi sunt: ipsi quidẽ quoq3 uel ob ꝓmptitudinem ingenii: uel ob eloquentiæ lacteam & copiosam uim ꝓpterea delecti habeant: & reuera sint maximi. Et si pleriq3 (sacro semper ordine circũscripto) grãdia ut inquit Hieronimus uerba trutinãtes censorio Aristarchi obelisco errores acrius fortassis & acutius iudicẽt q̃ discernant: quo fit ut etiam qui dexterrime & condigno tepore orandi munus obierint: expectatione tamẽ auditorum ancipitiq3 euentu actionis titubantes fere in ordienda oratione turbent ac pertimescant: quod summis oratoribus & Philosophis usu aliquando euenisse compertum est. Nam Theophrastus in Senatu Atheniensi sermonem habiturus obmutuit. L. Crassus paternam ulturus iniuriã nec uerbum quidẽ emittere potuit. Demostheni apud Philipum Alexandri patrẽ idem contigit. Cicero aũt pro Milone causam dicturus ita expa-

a

18

uit ut magis insipide nunq̃ orauit. Hæc igit̃ mecum re petens q ueris disertissimis interdũ euenere: quid animi esse mihi censes. Cum tam paruo nauigio amplum & horrendum mare ingredi: nisi obtemperandi necessitas quæ apud omnes meritam afferre debet excusationem: Et excellens tua benignitas ac peculiaris mansuetudo: quam nuperrime in urbe Roma coram ipse de te expertus sum me reficerent & adhortarentur: quibus potissimum Ducibus & adiutricibus uela uentis securus permittens: prosperos orationi meę successus impręcabor: Erit namq; deo immortali annuente sermonis origo ꝙ illustrissimus Princeps Marchio Mantuañ. ut est celsitudinis summorum Pontificum: & sacri Senatus apostolici ac Romane ecclesiæ obseruandissimus: ita audito iucundissimo nuntio: quo intellexit sine certamine & incredibili patrum consensu: quibus curæ fuit optimum antistitem deligere: Ad summum te Pontificat9 fastigium diuinitus tanq̃ Aaron electum: miranda supra quã diti possit lætitia affectus est: adeo ut uniuerso populo in Rege suo exultante ad nõ uulgaria gaudii signa excitato dies festos egerit: & arbitramur creberrimos ignium splendores: & periucundos campanarum omnium nostraꝝ tinnitus: cæteraq; in sui genere clangores & sonitus amœnissimos reddentia: ad finitima queq; loca penetrasse. Cæterum tantæ exultationis ratio haberetur ac ut priuatum mentis suę de te iudicium affectum simul & obseruantiam in sanctam sedem apo

ſtolicā teſtāret: nos tres genibus tuis aduolutos ad te
ueneranꝫ·ſanctiſſimoſq; pedes tuos deoſculanꝫ· inclytus
Princeps noſter dn̄s·S· fratrem animæ dimidium ſuæ
Alexandrum Sanſeuerinatem nobiliſſimum: meq; fide
lem achatem ſuum Oratores tranſmiſit·Iuſſis itaq; ob
temperantes: tribus potiſſimum rationibus tuæ denun
ciamus maieſtati: amabilem deo Principem noſtrū de
tuo ſummo pontificatu mirūinmodum letantem: nos
ad te miſiſſe·Prima: ut pro uetuſto ſuorum progenito-
rum more & debito recognitionis beatitudinem tuā re
center aſſumptam adorem9 ac ueneremur·Proxima de
inde cauſa equidem honeſtiſſima fuit: ut notū faciam9
neminé aliū hac etate Pont·maximū deſignari potuiſ-
ſe cui ſecuriuſq; et firmi9 ouilis dn̄ici cura crederet·No
uiſſima deſcribēda ſuccurret: ut xp̄iani nominis tutelā
tuæ pietati ſpōte currenti: maiori quo poſſumus ſtudio
cōmendatā reddamus·Te igit̄ celeſtis aulæ ianitorem:
eternæ uitæ clauigeꝝ: indubitatum Petri ſucceſſorē: dn̄i
nr̄i ieſu xp̄i uicariū: patrē uniuerſoꝝ fideliū: & eccl̄ie to
tius mgr̄m recognoſcim9·Te ſanctoꝝ euāgelioꝝ inter
pretē·delictoꝝ: errorumq; oīm culpæ & criminū expia
torē ſimul & emēdatorē ꝓfitemur·Tibi ſup̄mi rerum
oīm opificis ptās in terris cōceſſa eſt·Te ſupra morta-
lem conditionē honorib9 merito ꝓſequunt̄: nō ſolū re
ges & principes colla ſubmittētes: uerū etiā Impatores
Auguſti apud quos ſumma eſt tpalis ditionis·Illo·n·
nomine inſignit9 es quo te dominus Ieſus chriſtus ex
facundiſſimo Leonis Pontificis max· ſancti dogmate

nominari uoluit ut ineffabili munere eterni templi edificationẽ in beati Petri & successoꝝ sollíditate cõsistentem ostẽderet. Inquiẽs: Beatus es Simon Bariona quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi: sed pater meus qui est in celis. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus & super hãc petrã edificabo ecclesiã meam: & porte inferi (ut uerbis saluatoris inhereã) non præualebũt aduersus eam. Succurrit etiã ueteris testimonii scriptura: & Gregorii uiri nomine & re in eadẽ potestate ad Maritiũ epistola: quibus cõprobat̃ sacerdotẽ tum angelũ tum deum ab ipso gloriosissimo mundi conditore sepenumero appellari. Que si de his qui tibi ministrãt: ac ueluti membra capiti inseruiunt: et si eos constitutos super hoĩes et imperia Hieremias ꝓpheta testat̃: Si pontificalis hæc dignitas Romæ quo tp̃e uana religio uigebat: magno in culmine & pretio fuit: ut antiqui historiaꝝ codices indicant. Multomagis pontifex eminentissime tua ptãs ab uniuersis fidelibus existimanda est: cum nõ ficta: sed uera ac infallibili dei ordinatione tu solus sis qui ministerio incõpinabili: ligãdi: & soluẽdi in terris retines facultatẽ erratis nostris salutẽ impartieñ. Vnde offert se nobis secundæ transmissiõis nostre tam breui sermone percurrende: ut fateamur ingenue ad hunc te locum humano fastigio angustiorẽ: ad tam insignia Reip. gubernacl̃a Alexan. Pont. amplissime: nõ humano solum: sed diuino etiã consilio ueluti saluberrimũ sydus ꝓuectum & sullatum. Sacroq; apostolico senatui qui te delegit: ac

tuæ claritati quæ demandatum munus subiit plurimū se debere constituim9. Veruntamē de tuo summo sacerdotio aptius dicere nequeo: nec idoneo magis auctore uti q̄ q̄ indelebilis memoriæ Callistus Tertius auūculus tibi fuit. Cuius uita sic prodiit in lucem ut omnib9 innotescat q̄ maturum sensum ante annos presetulerit. Quā acutus & memoriosus disputator in solēni Gimnasio cognitus fuerit: ut breui doctor ciuilis & pontificii iuris factus: ipe cæteros palam edocuerit. Quā fidus etiam eminensq; Regum consiliarius: in dandis etenim consiliis fidem ac religionem: In capiendo prudentiam summam exhibebat. Quā affabilis in magistratibus & rectissimus iudex. Quam deuotus in ecclesia presbyter uigilās episcopus. Quā uerus & prouidus Cardinalis. Quā catholicus & incorruptus Pontifex maxim9: quo factum est ut cum ob excellētes animi tui dotes & eximia in eum obseruantia: quibusdam insignibus titulis: Bononiæ sacris te canonibus enixe incūbentem decorasset. Postremo sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalem creauit. Senatui apostolico ascripsit & erexit in Cardinem colūnam quæ erat in montem excelsum ꝓcedente tpe euasura. Tu enim pater beatissime qui pontifices mirabili tua animoꝝ scrutatione ꝓuidentia & dexteritate creare cōsueuisti: nunc celebri uirtute tua solerti ingenio quo supra oēm cæteroꝝ aleam cōsistis: eximiaq; omnis generis uirtutum dote ad sublime hoc soliū iter tibi struxisti. Et licet plurima sint per quæ hōibus adi-

tus parat̃ ad gloriam· Illud est tamen precipuū quo ui ri graues alioꝝ cōmoda & salutē procurāt· Nam nulla re alia propius hoīes ad deum accedere creditur q̃ iuxta Ciceronis sententiā salutē ipam hoībus querēdo · Nullum quippe gen9 omisisti per hos annos plurimos quibus celeberrimo Cardinalis officio functus es: cui pro facultate tua & necessitate nō sis opitulat9:& omni studio presto fueris:estus:algoris:inedie : uigiliaꝝ pacientissimus· Adeo ut plures etiā calamitosos:aut iniuria lacessitos magno siue humili loco natos :innata beneficentia tua & amplissimis meritis ante indictionē Alexandri nomē usurpās reddideris honestatos·Ex apostoli quoq; sentētia qui caritatē magna laude ceteris animi bonis preferendā censuit · Multa insup prudentissime saluberrimis tuis monitis & grauibus consiliis sunt publice sancita & decreta:hæ te uirtutes ad summū pontificatum extulere·hæ eternitatis uiam tibi apperuerunt nec ad hanc nauiculā Petri regendā quæ infeliciter submergitur delectus nūc esses:nisi uir omni ex parte probatissimus dinoscereris : cum non temporis momento: sed octo ferme lustris maiora queq; munera:& legationes de latere obeundo:sapiēter:pie:grauiter:atq; iustissime circa res apostolicas uersatus sis: nil omittēdo quod in his enucleandis foret:uel acriter impugnandum: uel prouide statuendum·Sententias etiam graues in premeditato sermone in Gorgiæ Leontini consuetudinem sepissimne discutiens:ita ut ex longiori cogitatiōe uenis-

se iudicareris·Regium profecto ac pulcherrimum erat: cernere te semper ingenio præsentem grata ac suauissima uocis & oris concinnitate ex Homeri in Nestorem eloquio dulcissime tonantem exquisitis & ornatis uerbis: latino siue materno ideomate nostro resplendētem in subiectu copiosum: causasq; omnes memoriter aperientem·Memoriam enim peropportunum homini bonum præcipua gerendorum exercitatione eximiam (ne dixerim) profundam ostendisti· Nam si pro bonis ecclesiæ conseruandis & amplificandis quicquā librandum contingebat ad te ut alterum mitridatē uiginti duabus linguis iura reddentem incessabili tempore & saluberrime acurrebat·Propterea cum gestis propriis clarissim9 eluceas: & infinita ac pene diuina bona tua equo pręconio intonare nequirem: tantomagis quia & si cuncta mei corporis membra in linguas uerterentur: omnesq; artus humana uoce resonarēt: ea prout deceret recensere: opis meæ non esset·Institui non exarare plurima quæ de patria tua bellicosissima: & insigni de progenie altaq; nobilitate & prosapia: stemmata: ac lungum sanguinis ordinem concernente decantanda forent: quibus adeo incaluisti ut quæ ex illis incrementa hauseris cumulatiora impendere uolueris·Superest ultimū sermonis membrum explicare: Quod est ut eminentissima necnon magnificentissima tua dignitas: altiores in te enutriat cogitatus: & sicuti preclara in Cardinalatu

Mitridate

edidisti facinora. Ita in Pontificatu maximo sublimius a te quoddam efflagitamus. Eleua ergo mentem ponti fex excelse & preconia tua iam parta correspondenti cer tamine supera. Solet namq; prouincia Hispaniæ nobi lissima unde tibi origo est ingeniosos uiros atq; in om ni uirtutum colore iucundissimos producere: quib9 ar guitur cõfirmata magis & perspicua apparere inditia ꝓ motioné tuã a deo ipam celebratam: ut homo Hispan9 excellentioribus naturæ donis ornatus monarcha xp̃ia næ religionis crearet̃. Quo adiutorio altissimi & inui ctissimi Reges tui honestissimũ bellũ aduersus Mau ros grandi impensa: magnisq; apparatibus gloriosissi me perfectum: & de hostibus triumphatum nõ minori pietati & fortitudine contra reliquos infideles transfera tur. Quia tu eo ualidius & constantius rem sis adiutu rus: quo te preter religiõis nostræ causam quæ tibi præ cipua esse debet: & dulcis amor patriæ ad ipam te uehe mentius impellit. Sint ante oculos tot insignes Ciuita tes: Imperia: & regna: a seuissimis fidei nostrę hostibus praue superstitiõis cultoribus cũ inenarrabili dedecore nostro & detrimento occupata. Nam & si plæriq; san ctissimi antecessores tui indesinẽter clamauerint imma nissimam Paganorum fęritatẽ ut omnes usitato cõpre hendam uocabulo ad interiora nostra nisi occurreretur penetraturã. Callistus tamen siccis nunq̃ oculis nomi nandus: de tuendo regno christi admodum sollicitus: emisso ante apostolatum uoto: indictoq; sibi diuina in

ſpiratione Calliſti noīe tabellis domeſticis manu pro-
pria(ut legitur)annotato:dum ad inferiores eccleſiaſti-
cos ordines gradatim ſua probitate deuectus pontifici-
um munus preſagiret:ſalutaribus monitionibus excita
re uniuerſam dei plebem tanto adnixus eſt opere: ut q̄
plurium Germaniæ & Pannoniæ populorum crucem
domini pro uexillo geſtantium auxiliis & ſuffragiis cę
teris in conſulte ſuis in ſedibus quiete manentibus: di-
uino adiutorio maiores ipſoꝝ copiæ apud Belgradum
fuſæ ac profulgatæ fuerint. Eratqꝫ ei mens firmius ui-
res experiri niſi ipſum immatura mors deprehendiſſet.
Nunc autem non ridiculum non ſuperuacaneum eſſet
curſim reminiſci: imo calamitoſum eſt dicere: miſerri-
mum audire:luctuoſiſſimum intelligere: tremendū cer
nere: iamqꝫ animus meminiſſe horret: luctuqꝫ refugit.
Quantum interea uires illorum inualuerint: quot pro-
uintiæ dirrepte & afflicte iaceant:Chriſtianis nephario
ſcelere captiuis trucidatis aut palo tranſfixis. Fidei uero
matronaꝝ:uirginum:ſexus nulla habita ratio. Religio
ſi uiliſſime ac inhumaniſſime tetro ſupplitii genere ex
carnificati: memorabilia ſanctorum templa: preſertim
Patriarchales ſedes:& reliqua ſacraria polluta attrita fœ
data & ad noſtrā deriſionē quocunqꝫ probri ſigno Bar
barico furore maculata. Et ſi quid ab infidelib9 illeſum
præſeruari uidetur:id queſtus tantum non religiōis ze
lo ut domini noſtri ieſu chriſti ſepulchrum ueneratu di
gniſſimum:nec contenti tantas nobis clades intuliſſe.

ingentem & formidandam classem superioribus stru-
xere dieb9:ad pernitiem:extremumq; interitum nostrũ
ut neminem lateat proditorie destinatam·Cæterũ cum
antiqua uulnera:infelicem atrocemq; exitum incendia:
Cedes & incommoda deplorare non sit futuro prouide
re discrimini quod imminet Romanæ ecclesię omnium
fidelium matri:& beatorum apostolorum Petri & Pau
li martirio dedicate·Ideo btissime pater attolle animos
& pastoralis officii in hoc & plærisq; aliis summam &
celerem exigentibus opem(ut par est)suscipe: ouile sal-
uatoris pasce:dominicum gregem foue·protege: & om
ni conatu christianos principes pacificos contine:ne ex
discordia siue iniuria oues christi fideles Barbaris mor-
sibus passim deuorentur. Pastor enim bonus animam
suam ponit pro ouibus suis · Te opportune rebus ad-
modum fessis exhibe · Auunculi tui piissimi uotum &
propositum(ut teneris)perfice· Manent tibi ingenium
& prouidentia maxima in cunctis agendis : modo adsit
studium & industria uoluntas· Non deficient in tem-
pore precipui suffragatores·Habes in tua dicione stre-
nuum Imperatoris Turchorum fratrẽ Innocentii octa
ui Pontificatu·Sed tuo etiam consilio saluberrimo par
tam:quod inter præclara ueterum monimenta enume-
randum est·Illum si pro Republica christiana tentan-
dum censueris ocio torpescere non permittas · Memo-

rare queso uariis ipsum insidiis exagitari:& naturæ pro
cellis suppositum esse. Vniuersi Principes christiani &
populi religionis nostræ erũt tibi adiumento incessan-
ti:si operam te nauare reuera intellexerint: Cui pro tua
bonitate maxima & uigilantia te minime defuturum
sibi ipsis non mediocri spe cordibus suis iniecta repro-
mittunt. Vidisti etiam biennio ab hinc frequentissi-
mum super hoc Legatorum conuentum: te submini-
strante & etiam consulente Romæ actum & habitum.
In quo & si pro excellentissimo domino meo agẽs om
nibus requisitis promptus suo nomine fuerim. Atta-
men ut lucidissimum nostræ fidei speculum: denuo in
hanc causam se se ipsum: & suas etiam quantulecunq;
sint facultates artes:opida:arma:clientelas: & si quid ul
tra fata congessere in manu tua deuotissime ponit. Et
maiora re ipsa quam uerbis se facturum pollicetur. Cla
rissimus et enim Marchio noster militari robore insi-
gnis ceu belli fulmen cum ualido pro uirili parte exer-
citu delectis copiis in expeditionem se conferre non du
bitauit: ne a suo & maiorum in sanctam apostolicam
sedem instituto aliqua ex parte declinare uideatur: qui
multis & amplioribus ab illa beneficiis honestati: ut-
pote centuplum pro simplo maxime reportantes: adeo
eidem semper deditissimi fuere: ut fluctuanti nauiculæ

domi forisq; opem ferre ex debito non cessauerint ur-
gentissimis rationibus quæ in iure dominandi animos
auertere potuissent postpositis:nam ex cæteris pontifi-
ces plurimi ad eos sua benignitate fiducialiter aplicãtes
perbenigne ac excepti fuere· Leo Tertius ab urbe disce-
dens Mantuam ꝓfectus ad salutandum preciosissimũ
redemptoris nostri sanguinem in ara crucis effusum iu
cundissime suscipit · Et multa cum Carolo magno ad
quem se contulit tractare tunc non pretermisit·particu
la nobilissimi cruoris singulari reuerentia ad ecclesiam
Lateranensem transmissa·Alexander uero Secũdus sua
dente etiam Heinrico Imperatore tertio: Mantuanum
solum ut sedi apostolicæ obsequentissimum delegit·
Vbi consilio inito ex sentẽtiaq; solutu:Cadolo Parmen
se episcopo pro antipapa se gerente deposito Alexãder
legitimus & uerus Pontifex fuit declaratus· Et Goto-
fredus uir illustris Mantuæ dominus pro eo bis manũ
conseruit Cadoli copias aduersantes loco cedere cogẽs
& de hostibus opima spolia referens· Ioannes etiam ui
gesimus tertius Ioãnem Franciscum Gongagam in cõ
federationes sibi asciuit· Adladislai Regis Vngariæ po
tentissimi exercitum deturbandum : quo auctore Bo-
nonia graui bello pressa: cum ingenti hostium formi-
dine & calamitate liberata extitit· Eoq; tempore Man-
tuanos lares bis inuisit · Et ibi pro eodem ex Italia de-
pellendo qui plurima christianitatis ecclesiæ loca occu-
pauerat;conuentum maxime egregium celebrauit·

Martinus quintus pater omnium supremus rebus ecclesie compositis ex constantia Mantuam se contulit. Vbi memorãdum Philipum Mariam uicecomitẽ Mediolani Ducem & Pandulphum Malatestam potẽtissimos non mediocriter dissidentes ad gratiam composuit: memorato Ioanne Francisco antedicto in eadem utriusq; adhibito. Ad hæc quoq; exhibet se nobis sanctissimus ille uir religione & scientiæ non immerito Pius secundus maximus pontifex: qui Mantuanum conuentum indixit: in quo de cõmuni utilitate cõmunib9 christianorum consiliis actum saluberrime fuit. Quãtum uero comiter perhumane: tute: fideliter religiose affluentibus cunctis ad nature necessitatem Romana curia fuerit suscepta: amplissimũ tuæ beatitudinis exigimus testimonium. Nam & si plurimorum qui iucundissimum fere animum nobiscum egere: memoriam q̃maxime longam teneamus. Tu tamen pater sancte nostrorum pro tempore principum mentibus ita inhesisti: & præsentis herois nostri magnis & precipuis in nos meritis animo sic insides: ut nominis tui sanctissime recordatio dignissimum bonitatis & paterne dilectionis specimen sibi & populis suis in domino præbeat: quo fit ut cum artioribus uinculis se tibi deuinctum liberrime fateatur. Is cuius iussu ad te ꝑfecti sumus: uerbis finem facientes: iterum Alexander pontifex summe te in supremum antistitem & unicum ecclesiæ caput colimus: ueneramur & adoratu prosequimur: ac ut optimo & de

omnibus benemerito et pro opportuno hui9 sacratissimi soli Duci gubernatori colla submittit. Et cum pro coruscanti maiestatis tuæ celsitudine: tum pro ueteri in te obseruantia quicquid dignitatis uirium cordis ut semel finiam habet Franciscus Marchio Mantuæ liberaliter & nō minus uere q̄ periucunde in arbitrio tuæ amplitudinis reponimus: & promtissime imperpetunm dedicamus omne per euum. Amen.

Habita Romæ coram Alexandro sexto Pontifice maximo: & sacro apostolico Senatu: Die quinta Nouēbris. M. cccc. xcii.

